

બાળકોને ઇનામમાં વહેંચવા સ્વાયક

॥ વિદ્યજ્ઞપોષિઃ ॥

(રચિક શ્લોકો સાથે)

આણંદ હિંદ સેવાસમાજના સેક્રેટરી
મહાત્મા ચીમનરામ ભાઈના પ્રોત્સાહનથી

બ્રહ્માનંદં પરમસુખંદં કેવલં જ્ઞાનમૂર્તિ ।
દ્વંદ્વાતીતં ગગનસદૃશં તત્ત્વમસ્પાદિલક્ષ્યમ્ ॥
એકં નિત્યં વિમલમચલં સર્વધીસાક્ષિભૂતં ।
ભાવાતીતં ત્રિગુણરહિતં સદ્ગુરું તં નમામિ ॥

ભાપાન્તર કરી પ્રકટ કરનારઃ
શાસ્ત્રી મણિશંકર ભાઈશંકર
સંસ્કૃત પાઠશાળાના પ્રધાનાધ્યાપક-પેટલાદમાંથી

૧૫થી આવૃત્તિ

૧૯૨૦૦૦

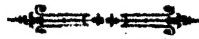
૧૯૮૭

૧૯૩૧

ક્રી.નં. ૦-૨-૩

ના ચોપડી ઉમરેઠ ભટવાડી પોળ પાસે આવેલા રતીલાલ
બાળકૃષ્ણ ત્રિવેદીના સરસ્વતી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ભાષલાલ
ચુતીલાલ જોશીએ છાપી અને શાસ્ત્રી મણિશંકર
ભાઈશંકરે પેટલાદમાંથી પ્રગટ કરી.

॥ श्रीमत् शंकराचार्यविरचितं पंचरत्नस्तोत्रम् ॥

वेदो नित्यमधीयतां तदुदितं कर्म स्वनुष्ठीयतां ।
तेनेशस्य विधीयतामुपचितिः काम्ये मतिस्त्यज्यताम् ॥
पापौघः परिधूयतां भवसुखे दोषोऽनु संधीयतां ।
आत्मेच्छा व्यवसीयतां निजगृहात्तुर्णं विनिर्गम्यताम् ॥१॥

संगः सत्सु विधीयतां भगवतो भक्तिर्दृढा धीयतां ।
शांत्यादिः परिचीयतां दृढतरं कर्माशु संत्यज्यताम् ॥
सद्विद्वानुपसर्प्यतां प्रतिदिनं तत्पादुके सेव्यतां ।
ब्रह्मैकाक्षरमर्थ्यतां श्रुतिशिरोवाक्यं समाकर्ण्यताम् ॥२॥

वाक्यार्थश्च विचार्यतां श्रुतिशिरःपक्षः समाश्रीयतां ।
दुस्तर्कात्सुविरम्यतां श्रुतिमतस्तर्कोऽनुसंधीयताम् ॥
ब्रह्मास्मीति विभाव्यतामहरहर्गर्वः परित्यज्यतां ।
देहेऽहंमतिरुज्यतां बुधजनैर्वादः परित्यज्यताम् ॥३॥

शुद्ध्यधिश्च चिकीत्स्यतां प्रतिदिनं भिक्षौषधं भुज्यतां ।
स्वाद्भ्रं न विचार्यतां विधिवशात्प्राप्तेन संतुष्यताम् ॥
औदासीन्यमभीप्स्यतां जनकूपानैष्ठुर्यमुत्सृज्यतां ।
शीतोष्णादि विषह्यतां न तु वृथा वाक्यं समुच्चार्यताम् ॥४॥

एकांते सुखमास्यतां परतरे चेतः समाधीयतां ।
पूर्णात्मा सुसमीक्ष्यतां जगदिदं तद्वाधितं दृश्यताम् ॥
प्राक्कर्म प्रविलाप्यतां चित्तिबलाभ्याप्युत्तरैः श्लिष्यतां ।
प्रारब्धं त्विह भुज्यतामथ परब्रह्मात्मना स्थीयताम् ॥५॥

॥ इति श्री शंकराचार्यविरचितं पंचरत्नस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૮૮-૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ વિદ્યજ્ઞાનગોષ્ઠિ

વિષય ૬૪૪: ૪

૧૫૮૮૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ

॥ વિદ્વજ્જનગોષ્ઠિઃ ॥

અથ સૌજ્ઞાનમદ્ધકારિણી વિદ્વજ્જનગોષ્ઠિઃ પ્રારમ્ભ્યતે

હવે રસજ્ઞ મનુષ્યોના ચિત્તનું રંજન કરવાવાળું વિદ્વજ્જન ગોષ્ઠિ નામનું લઘુકાવ્ય શરૂ કરીએ છીએ.

एकदा पंचशत पंडितप्रपूरितायां श्रीमद्भोजराजसभायां
विद्यागुणोत्कर्षप्रभावदर्शिन्यां गोष्ठ्यां जायमानायांसत्यां
जिनराजमतावलम्बिना धनपालपंडितेन राज्ञोऽप्रेप्रोक्तम्

એક દિવસે ૫૦૦ વિદ્વાનોથી પૂર્ણ થયેલી શ્રીમાન્ ભોજ રાજાની સભામાં વિદ્યાવિષયમાં પોતાની અધિકતા દર્શાવનારી વાર્તા ચાલતાં આગળ જૈન ધર્માનુયાયી ધનપાલ પંડિતે કહ્યું. યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભારભૂતા મનુષ્યરૂપેણ મૃગાશ્વરન્તિ ॥ ૧ ॥

જે માણસો પાસે વિદ્યા નથી, તપ, દાન, જ્ઞાન કે શીલ (સારો સ્વભાવ) નથી, તેમજ કોઈ પ્રકારનો ગુણ કે ધર્મ નથી; તેઓ આ પૃથિવીના ઉપર મનુષ્યો નહીં પણ મનુષ્ય દેહધારી મૃગો છે. एवं पंडितवचनं श्रुत्वा मृगः प्राह। ममेदङ्गरोपमानं कस्मादुच्यते॥ यतः स्वरे शीर्षे जने मांसं त्वचं ब्रह्मचारिणे ॥

શ્રંગ યોગીશ્વરે દયાં મૃગોડહં સ્ત્રીષુ લોચને ॥ ૨ ॥

તેન મમૈવંવિધમનુષ્યોપમાનં ન યુક્તમ્

એવાં પંડિતનાં વચન સાંભળી મૃગ બોલ્યો કે હે પંડિતજી મને આવા વિદ્યાદિથી હીન મનુષ્યની ઉપમા શા માટે આપો છો. વિચારો તો ખરા ? કે હું મૃગ તો સ્વરના ગદલામાં મસ્તક અર્પણ કરું છું, માફ માંસ મનુષ્યના ઉપયોગમાં આવે છે, બ્રહ્મચારીને માફ ચર્મ, યોગી લોકોને

મારાં શીંગડાં, ને સ્ત્રીનાં નેત્રોને તો મારાં નેત્રની ઉપમા આપે છે, તેથી સ્ત્રીઓનો નેત્ર દાતા પણ હુંજ છું, હવે હું સદા પરોપકારમાં મારા દેહની પણ દરકાર કર્યા વગર તત્પર રહું છું. તો આવા નરાધમીની સાથે સરખામણીને શું હું પાત્ર છું ? ના. મને તેવો ગણો નહીં.

તતઃ પૂર્વપંડિતવચનમસંગતં જ્ઞાત્વાઽપરપંડિતેનોક્તમ્
પ્રથમના પંડિતનું વચન અસંગત જાણી બીજા પંડિતે કહ્યું.

યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।
તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભારભૂતા મનુષ્યરૂપાઃ પશવશ્ચરન્તિ ॥ ૩ ॥

જે માણસની પાસે વિદ્યા, તપ, દાન, ઉત્તમ પ્રકારનું જ્ઞાન, શીલ તેમજ કોઈ પ્રકારનો ગુણ કે ધર્મ નથી, તેઓ આ પૃથ્વીના ઉપર મનુષ્યરૂપ ધારણ કરનારાં પશુઓ જેવા છે.
इति पंडितवचनं श्रुत्वा गौराह ।

તૃણમદ્વિ દદ્વિ દુગ્ધં છગ્ગં ગેહસ્ય મળ્ડનં ભવાતિ ॥

રાંગોપહારિ મૂત્રં પુચ્છં સુરકોટિસંસ્થાનમ્ ॥ ૪ ॥

તેન મમૈતદુપમાનં ન યુક્તમ્ ॥

આવી રીતે વિદ્યાદિ ગુણરહિત માણસને પોતાની ઉપમા આપે છે એમ જાણી ગાય બોલી કે, હે પંડિતજી હું તો ઘાસ ખાઉં છું, ને દુધ આપું છું ને માફ છાણુ તો ઘરને શણગારવાના કામમાં આવે છે તેમજ માફ મૂત્ર પાંડુ, કમળો, બરોળ, વિગેરે રોગોનો નાશ કરનાર છે ને પુચ્છ તો ઘણા દેવોનું નિવાસ સ્થાન છે, માટે તે માણસની બરોબરીમાં મને ગણવી તે અવિવેક છે.

તત્તોઽન્યવિદુષા ગદિતં=પછી બીજા પંડિતે કહ્યું કે

યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।
તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભારભૂતા મનુષ્યરૂપેણ તૃણાનિ મન્યે ॥ ૬ ॥

જે માણસોની પાસે વિદ્યા, તપ દાન ઉત્તમ પ્રકારનું
જ્ઞાન તેમજ શીલ કે ગુણ નથી તેને હું આ પૃથ્વીમાં
મનુષ્યાવતાર ધારણ કરનારાં નિરૂપયોગી તૃણ સમાન માનું છું.
इति श्रुत्वा तृणजातिराह-आयुं सांભળી તૃણ કહેવા લાગ્યું કે
गवि दुग्धं रणे ग्रीष्मे वर्षाहेमन्तयोरपि ॥

નૃણાં ત્રાણમહં સ્યાં યત્તત્સમત્વં કથં મમ ॥ ૬ ॥

તેન સામાન્યોપમાનં મહતાં ન રોચતે ।

અમે ઘાસ તો ગાયમાં દુધ મૂકીએ છીએ તેમજ
સંત્રામમાં, ઉનાળાની મોસમમાં, ચોમાસામાં ને શિયાળામાં
પણ માણસનું રક્ષણ કરનારાં સાધન થઈ પડીએ છીએ
એટલે કે રણમાં બાણ વિગેરે સાધનોને તો અમે પુરાં પાડીએ
છીએ ને શિયાળામાં અમારા અગ્નિને સેવીને માણસો સુખી
થાય છે. તો અમારા જેવાની સાથે માણસ જેવા સાધારણની
ઉપમા આપો તે અમેને ગમતું નથી.

ततश्चापरपंडितेनोक्तं-पछी भीष्म पंडिते कछुं કે

યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।
તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભારભૂતા મનુષ્યરૂપેણ ભવન્તિ વૃક્ષાઃ ॥ ૭ ॥

જે માણસોની પાસે વિદ્યા તપ દાન ઉત્તમ જ્ઞાન
સાડું શીલ તેમ ગુણ કે ધર્મ નથી તેઓ આ પૃથ્વી ઉપર
ભારભૂત મનુષ્યરૂપી વૃક્ષો છે.

इति श्रुत्वा वृक्षा प्राहुः-अयुं वाक्य सांભળી વૃક્ષો કહેવા લાગ્યાં કે
छायां कुर्मो वयं लोके फलपुष्पाणि ददाहे ॥

પક્ષિણાં ચ સદા ધીરા ગૃહાદીનાં ચ હેતવઃ ॥ ૮ ॥

તત્પરોપકારિણાંનો નિરુપકારિણાંચ તેષાં મિથઃ સામ્યં કથં સંગચ્છેત

અમે લોકમાં છાયા કરીએ છીએ ને ફલફૂલ આપીએ છીએ, વળી અમે સદા ધૈર્ય રાખી પક્ષિઓના માળા તેમજ લોકોનાં ઘર બાંધવામાં સાધનરૂપ થઈએ છીએ તો અમારા જેવાં પરોપકારીની સાથે ગુણુહીન મનુષ્યની સરખામણી કરવી શું વ્યાજબી છે ? ના ! ! !

પુનશ્ચાપરકવીશ્વરેણોક્તમ્-પછી બીજા કવીશ્વરે કહ્યું કે

યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।

તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભારભૂતા મનુષ્યરૂપેણ હિ ધૂલિપુત્રાઃ ॥ ૯ ॥

જે માણસોની પાસે વિદ્યા, તપ, દાન, જ્ઞાન, શીલ, ગુણો કે ધર્મ નથી, તેઓ આ મૃત્યુલોકમાં પૃથ્વી ઉપર ભારભૂત મનુષ્યરૂપી ધૂળના ઢગ છે.

इति विद्वद्वचः श्रुत्वा रेणुराह-આવું સાંભળી ધૂળ કહેવા લાગી કે

કારયમિ શિશુકીડાં પંકનાશં કરોમિ ચ ॥

મત્તોઽજ્જનિ રજઃપર્વ લેખે ક્ષિપ્તં ફલપ્રદમ્ ॥ ૧૦ ॥

તન્મમમાપ્યેતેન સામ્યમિચ્છન્ ત્વં કથં ન લજ્જસે !

હું બાળકોને રમત કરાવું છું, તેમજ કાઢવવાળી જગાને સાફ કરું છું, ને મારાથી ઉત્પન્ન થયેલી ઝીણી રેતી લેખ ઉપર નાંખવાના ઉપયોગમાં આવે છે ! તો મને તેવાની બરોબરીમાં મૂકતાં પડિતજી આપ કેમ શરમાતા નથી !

ततोऽन्यविदुषा प्रोक्तम्-પછી બીજા પડિતે કહ્યું કે

યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।

તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભારભૂતા મનુષ્યરૂપેણ શુનઃ સ્વરૂપાઃ ॥ ૧૧ ॥

જેમની પાસે વિદ્યા તપ દાન જ્ઞાન શીલ ગુણ કે ધર્મ નથી તે આ લોકમાં શ્વાન જેવા છે.

इति श्रुत्वा सारमेयः प्राह—अेषु सांभली कुतरो भ्रातृयो
स्वामिभक्तः सुचैतन्यः स्वल्पनिद्रः सदोद्यमी ॥

अल्पसंतोषवान्शूरस्तस्मात्तत्तुल्यता कथम् ॥ १२ ॥

ततोऽप्यधिकगुणोऽहम्

હું હું મેશાં સ્વામિભક્ત છું, સાવચેતીવાળો અલ્પ નિદ્રાવાળો, હું મેશાં ઉદ્યોગી થોડા ખોરાકમાં સંતોષ માનનાર ને શૂરો છું. તો લોભાદિક વૃત્તિવાળાની સાથે મારી સરખામણી શું થાય છે ? કારણ કે હું તો તેવા માણસથી પણ અધિક ગુણવાળો છું. પુનશ્ચાન્ય પ્રવીણેનોક્તં—વળી ખીજા કુશળ વિદ્વાને કહ્યું કે યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।

ते मर्त्यलोके भुवि भारभूता मनुष्यरूपेण खराः स्फुरन्ति । १३ ॥

જેની પાસે વિદ્યા નથી, તપ નથી, દાન નથી, ઉત્તમ શીલ નથી. ગુણો કે સદ્ધર્મ પણ નથી તેઓ આ પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યરૂપે ગધેડા છે.

इति श्रुत्वा खरः प्राह—अेषु सांभली गधेडो भ्रातृयो કે,
शीतोष्णं नैव जानामि भारं सर्वं वहाम्यहम् ॥

तृणभक्षणसंतुष्टः सदा प्रोज्ज्वलिताननः ॥ १४ ॥

अहमेवं बहुगुणः कथं तत्सदृशः स्याम्—

ટાઢ તાપને ગણુતો નથી, ને પીઠ ઉપર લીધેલા ભારને વહન કરું છું, તેમજ ઘાસથી સંતોષ માનું છું ને હું મેશાં ભવ્ય મુખવાળો છું. તો હું તેના જેવો શી રીતે ? પુનરપરકોવિદેનોક્તમ્—વળી ખીજા પડિતે કહ્યું કે

યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।
તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભારભૂતા મનુષ્યરૂપેણ ભવન્તિ કાકાઃ ॥ ૧૫ ॥

જે માણસોની પાસે કોઈ પ્રકારની વિદ્યા નથી, તપ નથી, દાન
કે જ્ઞાન નથી, તેમ શીલ નથી, કોઈ પ્રકારનો ગુણ કે ધર્મ નથી,
તે માણસો આ મૃત્યુલોકમાં મનુષ્ય દેહ ધારી કાગડા સમાન છે.

इत्युक्ते काकः प्राह-अपुं उछेतामां कागडे। ओढ्यो કે
પ્રિયં દૂરગતં ગેહં પ્રાપ્તં જાનામિ તત્ક્ષણાત્ ॥

ન વિશ્વસીમિ કસ્યાપિ કાલે ચાલયકારકઃ ॥ ૧૬ ॥
તેન કૃતજ્ઞસ્ય મે કૃતઘ્નોપમાનં ન યુક્તમ્ ॥

હો પંડિતજી ! પરદેશ ગયેલો પ્રિય ઘેર આવતો
હોય તે હું જાણું છું વળી કોઈના ઉપર વિશ્વાસ કરતો
નથી. ને પ્રસૂતિ સમયેજ માણે આંધું છું, તો મારા જેવા
કૃતજ્ઞની સાથે મનુષ્ય જેવા કૃતઘ્નની સરખામણી યોગ્ય નથી.
તતઃ સુધિયોક્તમ્-પછી ખીજે વિદ્વાન કહેવા લાગ્યો કે
યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।

તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભારભૂતા મનુષ્યરૂપેણ ભવન્તિ ચોદ્ધાઃ ॥ ૧૭ ॥

જેનામાં વિદ્યા નથી, તપ નથી, દાન નથી, ને જ્ઞાન નથી, સદ્-
ગુણ ને ઉત્તમ ધર્મ નથી, તેઓ મનુષ્યરૂપ ધારી ઉંટ જેવા છે.
તદાકર્ણ્ય ઉચ્ચઃ પ્રાહ-તે સાંભળી ઉંટ ઓડ્યો કે

एकस्यां घटिकायां योजनगामी सदा नृपतिमान्यः ॥

મારોદ્વહનસમર્થઃ કથં સમો નિર્ગુણઃ સાર્ધમ્ ॥ ૧૮ ॥

એક ઘડીની અંદર ચાર ગાઉ જાઉં છું, ને હંમેશાં
રાજાનો માનીતો છું, તેમ હંમેશાં ભાર વિગેરે વહન કરવામાં
હું સમર્થ છું, તો મારા જેવા ગુણવાન તેવાની સાથે સમાનતા

કંઈ રીતે થઈ શકે.

તતોઽન્યેન પંડિતેનોક્તં-પછી ખીજા વિદાને કહ્યું કે

યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।

તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભાગભૂતા મનુષ્યરૂપેણ ચ મસ્મરૂપાઃ ॥ ૧૯ ॥

જે માણસની પાસે વિદ્યા તપ દાન, જ્ઞાન શીલ કે ધર્મ નથી તે માણસો પૃથ્વીના ઉપર મનુષ્યરૂપ ધારી રાખેાડી જેવા છે. તતો રક્ષા ગ્રાહ-પછી ભરમ (રાખેાડી) બોલી કે,

પેટકમધ્યે ક્ષિપ્તા કરોમ્યહં ધાન્યરક્ષાં દ્રાક્ ॥

માં વન્દન્તે મનુજાઃ સુખસમૃદ્ધિકરીં સુગંધાદ્યાન્ ॥૨૦॥

અનાજ ભરવાની કેાડીમાં નાખાતાં હું તે અનાજની રક્ષા કરું છું, તેમ કેટલાક માણસો મારામાં સુખ આપવાની સમૃદ્ધિમાન્ કરવાની ને સુગંધીયુક્ત રહેવાની શક્તિ બાણીને મને વંદન કરે છે.

અન્તતોઽન્યવિદુષોક્તમ્-આખરે ખીજા વિદાને કહ્યું કે

યેષાં ન વિદ્યા ન તપો ન દાનં જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ ।

તે મર્ત્યલોકે ભુવિ ભાગભૂતા જાનામ્યહં નૈવ ચ કીદૃશાઃ સ્યુઃ ॥૨૧॥

જેમની પાસે વિદ્યા, તપ, દાન, શીલ, ગુણ, કે ધર્મ કંઈ પણ નથી. તે માણસો આ લોકમાં ભારભૂત તો ખરા, પણ કેાના જેવા તે અમને ખબર નથી અર્થાત્ પૃથ્વીના ઉપર જે જે વસ્તુઓ હલકામાં હલકી હોય છે તેમાં પણ કંઈ કંઈ ગુણ હોય છે, એટલે તેમાં તેની ખરાબરી થતી નથી માટે તેઓ હલકામાં હલકા છે.

इति विद्वज्जनगोष्ठिः समाप्ता ॥

પ્રકીર્ણ શ્લોકસંગ્રહ.

एते सत्पुरुषाः परार्थवटकाः स्वार्थं परित्यज्य ये
सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये ॥

તેડમી માનવરાક્ષસાઃ પરહિતં સ્વાર્થાય નિવ્રન્તિ યે

યે નિવ્રન્તિ નિરર્થકં પરહિતં તે કે ન જાનીમહે ॥ ૧ ॥

જેઓ સ્વાર્થને પડતો મૂકીને કેવળ પરમાર્થ સાધે છે તેઓ તો સત્પુરુષ છે હવે જેઓ સ્વાર્થને સાચવીને પરમાર્થ માટે ઉદ્યમ કરે છે તેઓ તો સાધારણ છે ને જેઓ પોતાના સ્વાર્થની ખાતર ખીબનું હિત બગાડે છે તેઓ રાક્ષસ જેવા છે. પરંતુ જેઓ વગર લેવેદેવે ખીબનાં હિત બગાડે છે તેમને કંઈ કોટીમાં ગણવા તે સમજાતું નથી અર્થાત્ તેઓ તો ઘણાજ નીચ છે.

प्रकृतिः किल यस्य या विधात्रा विहिता त्यक्तुमियं न तेन शक्या ।
नहि यत्नशतैः सुसेव्यमाना भुजगाःस्वामिह जिह्मतां त्यजन्ति ॥२॥

વિધાતાએ જેની જેવી પ્રકૃતિ (સ્વભાવ) ઘડેલી છે તે તેનાથી તજી શકાતી નથી, દાખલા તરીકે સેંકડો રીતે સેવાવા છતાં પણ સર્પ પોતાની વાંકી આલ છોડતા નથી.

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं

વિદ્યા મોગકરી યશઃ સુખકરી વિદ્યા ગુરુણાં ગુરુઃ ॥

વિદ્યા બંધુજનો વિદેશગમને વિદ્યા પરા દેવતા

વિદ્યા રાજસુ પૂજિતા ન તુ ધનં વિદ્યાવિહીનઃ પશુઃ ॥ ૩ ॥

વિદ્યા એ માણસનું અધિકરૂપ છે, ઘણુંજ છુપું ધન

છે, વૈભવ પ્રાપ્ત કરાવનારી વિદ્યા છે, કીર્તિને સુખ અપાવનારી વિદ્યા છે. વિદ્યા એ ગુરુનો પણ ગુરુ છે, વિદ્યા એ પરદેશમાં મિત્ર સમાન છે; વળી વિદ્યા એતો એક શ્રેષ્ઠ દેવ છે તેમજ વિદ્યા એ રાજાઓમાં પૂજાય છે કંઈ ધન નહીં, માટે વિદ્યાહીન પુરુષ તે પણ સમાન છે.

કેયૂગ ન વિભૂષયન્તિ પુરુષં હારા ન ચન્દ્રોજ્વલા

ન સ્નાનં ન વિલેપનં ન કુસુમં નાલંકૃતા મૂર્ધજાઃ ॥

વાળ્યેકા સમલંકરોતિ પુરુષં યા સંસ્કૃતા ધાર્યતે

ક્ષીયંતે ક્ષલુ ભૂષણાનિ સતતં વાગ્ભૂષણં ભૂષણમ્ ॥ ૪ ॥

માણસને કડાં ને બાબુબંધ શોભાવતા નથી તેમજ ચંદ્ર જેવા સફેદ હારો પણ શોભાવતા નથી. અભ્યંગસ્નાન ચંદન સુગંધવાળાં પુષ્પ અને સાપ્સુક કરેલા માથાના વાળ શોભાવતા નથી પરંતુ એક સંસ્કારવાળી વિદ્યાજ શોભાવે છે, બીજાં બધાં આભૂષણો નાશ પામે છે પરંતુ વિદ્યારૂપી ભૂષણ તે ખરેખર ભૂષણ છે.

ધૈર્યં યસ્ય પિતા ક્ષમા ચ જનની શાન્તિશ્ચિરં ગેહિની

સત્યં સૂનુરયં દયા ચ મગિની ભ્રાતા મનઃસંયમઃ ॥

શય્યા ભૂમિતલં દિશોઽપિ વસનં જ્ઞાનામૃતં મોજનં

एते यस्य कुटुम्बिनो वद सखे कस्मादद्वयं योगिनः ॥ ૫ ॥

જેનો પિતા ધૈર્ય, માતા ક્ષમા, પત્ની શાન્તિ, પુત્ર સત્ય, બેન દયા, ભ્રાતા મનનો સંયમ, શય્યા ભૂમિ, વસ્ત્ર દિશાઓ અને ભોજન જ્ઞાનામૃત છે. હે મિત્ર ? આ પ્રમાણેના કુટુંબવાળા યોગીઓને કોનાથી ડર હોય તે તુંજ કહે અર્થાત તેમને કોઈનો ડર નથી.

વિદ્યા વિવાદાય ધનં મદાય શક્તિઃ પોષાં પરિપીડનાય ।

खलस्य साधोर्विपरीतमेतत् ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय ॥६॥

દુર્જનને મળેલી વિદ્યા વિવાદ માટે, ધન મદ માટે, અને શક્તિ બીજાને હેરાન કરવા માટે છે, પરંતુ સાધુપુરુષને મળેલી તે ત્રણે વસ્તુઓ તેમનાથી વિપરીત છે એટલે કે વિદ્યા જ્ઞાન મેળવવા, ધન દાન આપવા અને શક્તિ બીજાના રક્ષણ માટે છે. યથા ચતુર્મિઃ કનકં પરીક્ષ્યતે નિર્વર્ણચ્છેદનતાપતાઢનૈઃ ।

तथा चतुर्मिः पुरुषः परीक्ष्यते श्रुतेन शीलेन गुणेन कर्मणा ॥७॥

જેવી રીતે સુવર્ણની પરીક્ષા ઠસોટીથી, કાપવાથી, તપાવવાથી અને ટીપવાથી થાય છે. તેમ સજ્જન પુરુષોની પરીક્ષા પણ શાસ્ત્રાભ્યાસ, શીલ, ગુણ, અને તેમણે કરેલાં સત્કર્મ વડે થાય છે.

सपदि विलयमेतु राजलक्ष्मीरुपरि पतन्त्वथवा कृपाणधाराः ।

अपहरतुतरां शिरः कृतान्तो मम तु मनो न मनागपैतु धर्मात् ।८।

હે પ્રભુ ! રાજસાહેબી ભલે જતી રહે, અથવા તો શરીર ઉપર તરવારના ઘા ભલે પડે, અને યમ આવી મસ્તકને ભલે છેદી નાંધ, પરંતુ મારું મન રહેજ પણ ધર્મમાંથી દૂર થશો નહીં.

तृष्णां छिधि भज क्षमां जहि मदं पापे मतिं मा कृथाः

सत्यं ब्रह्मनुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनान् ।

मान्यान्मानय विद्विषोऽप्यनुनय प्रच्छादय स्वान् गुणान्

कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामेतत्सतां लक्षणम् ॥ ९ ॥

હે મિત્ર ! તું તૃષ્ણાને તજ દે, ક્ષમા રાખ, ગર્વને તજ દે, પાપમાં બુદ્ધિ રાખીશ નહીં, સત્ય બોલ, સત્પુરુષોને

પગલે ચાલ, વિદ્વાનનો સંગ રાખ, વડિલને માન આપ, શત્રુ સાથે પણ વિનયથી વરત, પોતાના ગુણોની સ્તુતિ ન કરતાં તેને છુપાવ, કીર્તિનું પાલન કર, અને દુઃખી ઉપર દયા કર, કારણ કે એ બાર સત્પુરુષોનાં લક્ષણ છે,

સત્યં ચ ધર્મં ચ પરાંક્રમં ચ મૂતાનુકંપાં પ્રિયવાદિતાં ચ

દ્વિજાતિદેવાતિથિપૂજનં ચ પંથાનમાદુષ્ટિદિવસ્ય સંતઃ ॥ ૧૦ ॥

મહાત્મા પુરુષો કહે છે કે, સત્ય, ધર્મ, પરાક્રમ, પ્રાણી ઉપર દયા, મધુર ભાષણ, બ્રાહ્મણ દેવતા અને અભ્યાગતની પૂજા એ આઠ સ્વર્ગના માર્ગ છે.

ચેતોહરા યુવતયઃ સ્વજનોન્નુકૂલઃ

સદ્વાંધવાઃ પ્રણયગર્ભગિરશ્ચ મૃત્યાઃ

ગર્જન્તિ દન્તિનિવહાસ્તરલાસ્તુરંગાઃ

સંમીલને નયનયો નૈહિ કિંચિદસ્તિ ॥ ૧૧ ॥

મનોહર સ્ત્રીઓ, અનુકુલ કુટુંબિવર્ગ, સદ્ગુણી ભાઈઓ, વિવેકથી વર્તનાર નોકરો, હાથીઓ અને સારી જાતના ઘોડાઓ એ બધું ભલે હોય, પરંતુ આંખ મીંચાતાં તેમાંનું કંઈપણ નથી.

નિન્દન્તુ નીતિનિપુણા યદિ વા સ્તુવન્તુ ।

લક્ષ્મીઃ સમાવિશતુ ગચ્છતુ વા યથેષ્ટમ્ ॥

અથૈવ વા મરણમસ્તુ યુગાન્તરે વા ।

ન્યાય્યાત્પથઃ પ્રવિચલન્તિ પદં ન ધીરાઃ ॥ ૧૨ ॥

નીતિમાન પુરુષો ભલે નિંદા કરે અથવા તો વખાણે, લક્ષ્મી ભલે આવે અથવા તો જાય, મૃત્યુ આજ થાય કે યુગ બાદ થાય, પરંતુ ધીર પુરુષો ન્યાયના માર્ગમાંથી એક પગલું પણ ખસતા નથી.

(૧૨)

ઉદયમઃ સાહસં ધૈર્યં બલં બુદ્ધિઃપરાક્રમઃ ।

ષષ્ટેતે યત્ર વર્તન્તે તત્ર દૈવં સહાયકૃત્ ॥ ૧૩ ॥

જ્યાં ઉદયમ, સાહસ, ધૈર્ય, બળ, બુદ્ધિ અને પરાક્રમ
એ છ ગુણો છે ત્યાં આગળજ (નસીબ) દૈવ મદદ કરે છે.

બલવાનપિ કોપજન્મનસ્તમસો નામિભવં રુણદ્વિ યઃ ॥

ક્ષયપક્ષ ઈવૈન્દ્રવીઃ કલાઃ સકલા હંતિ સ શક્તિસંપદઃ ॥ ૧૪ ॥

જે પુરૂષ બળવાન છતાં પણ ક્રોધથી ઉત્પન્ન થનારા
મોહને અટકાવતો નથી, તે પુરૂષ પોતાની સમગ્ર શક્તિ
(લક્ષ્મી વિગેરે) નો નાશ કરે છે. જેવી રીતે કૃષ્ણપક્ષ
ચંદ્રની કળાનો નાશ કરે છે.

ઉદયતિ યદિ માનુઃ પશ્ચિમે દિગ્વિભાગે ।

પ્રચલતિ યદિ હૈમઃ શીતતાં યાતિ વહ્નિઃ ॥

વિકસતિ યદિ પદ્મં પર્વતાનાં શિલાગ્રે ।

ન ચલતિ खलु वाक्यं सज्जनानां कदाचित् ॥ ૧૫ ॥

વખતે સૂર્ય પશ્ચિમમાં ઉગે, યા તો મેરૂ ડગે, અગ્નિ
શીતળ બને, અને પર્વતની ટોચની ઉપર કમળ ખીલે, એટલે
કે આ સઘળું ન બનવા જેવું બને, પરંતુ સજ્જનનું વચન
કોઈ પણ વખતે ફરતું નથી.

અનુચિતકર્મારંભઃ खजनविरोधो बलीयसा स्पर्धा ।

પ્રમદાજનવિશ્વાસો मृत्युद्वाराणि चत्वारि ॥ ૧૬ ॥

અનુચિત કામ કરવાં, સ્વજન સાથે વિરોધ, બળવાન
જોડે સ્પર્ધા અને સ્ત્રી ઉપર વિશ્વાસ, આ ચાર મૃત્યુનાં દ્વાર છે.

पात्रमपात्रीकुरुते दहति गुणं स्नेहमाशु नाशयति ।

અમલં મલિનીકુરુતે દીપગ્ગાલેવ લલમૈત્રી ॥ ૧૭ ॥

દુર્જનની સોબત દીવાની જોતની પેઠે પાત્રને અપાત્ર કરે છે, શુભ (સદ્ગુણ-દીવેટ) ને બાળી દે છે. સ્નેહ (સ્નેહ-તેલ) નો નાશ કરે છે, અને નિર્ભળને (સ્વચ્છને) મલિન બનાવે છે.

પરિહરતુ પરાંગનાનુષંગં હૃદમતિ જીવિતમસ્તિ વલ્લભં ચેત્ ।

હરિહર હરિણીદશો નિમિત્તં દશ દશકંધરમૌલયો લુઠન્તિ ॥૧૮॥

હે મનુષ્યો જો ! તમોને તમારૂં જીવન ઘણું વહાલું હોય તો પરસ્ત્રીનો સંગ કરવાની વાત પડતી મૂકો. ક.રણ કે પરસ્ત્રીને અર્થે તો રાવણનાં પણ દશ મસ્તક રણમાં રોળાયાં.

વૃક્ષં ક્ષીણફલં ત્યજન્તિ વિહગાઃ શુષ્કં સરઃ સારસાઃ ।

પુષ્પં પર્યુષિતં ત્યજન્તિ મધુપા, દગ્ધં વનાન્તં મૃગાઃ ॥

નિર્દ્રવ્યં પુરુષં ત્યજન્તિ ગણિકાઃ ભ્રષ્ટશ્રિયં મંત્રિણઃ ।

સર્વઃ કાર્યવશાજ્ઞનોડભિરમતે કસ્યાસ્તિ કો વલ્લભઃ ॥ ૧૯ ॥

પક્ષીઓ ફલહીન વૃક્ષનો, સારસ પંખીઓ સુકાઈ ગયેલા સરોવરનો, ભમરાઓ કરમાઈ ગયેલા પુષ્પનો, મૃગો બળી ગયેલા વનનો, ગણિકાઓ ધનહીન પુરુષોનો, અને મંત્રીઓ પદભ્રષ્ટ થયેલા રાજાનો ત્યાગ કરે છે, મતલબ કે સર્વે પે તાના સ્વાર્થની ખાતર પ્રેમ કરે છે. બાકી તો કોણ કોને વહાલુ છે. અર્થાત્ કોઈ કોઈને વહાલું નથી.

દાનં મોગો નાશસ્તિસ્ત્રો ગતયો ભવન્તિ વિત્તસ્ય ।

યો ન દદાતિ ન મુંક્તે તસ્ય તૃતીયા ગતિર્ભવતિ ॥

દાન, ભોગ અને નાશ, એ ત્રણ ધનની ગતી છે હવે જે દાન કે ઉપભોગ કરતો નથી તેના ધનની ત્રીજી ગતી

થાય છે. (નાશ પામે છે.)

ધર્માય યશસેઽર્થાય કામાય સ્વજનાય ચ ।

પંચધા વિમજન્વિત્તમિહામુત્ર ચ મોદતે ॥ ૨૧ ॥

ધર્મ, યશ, અર્થ, કામ અને સ્વજન એમ પાંચ ભાગે ધનને
વાપરનારા પુરૂષો આ લોકમાં અને પરલોકમાં કલ્યાણ પામે છે.

વિપદિ ધૈર્યમથાભ્યુદયે ક્ષમા સદસિ વાકપટુતા યુધિ વિક્રમઃ ।

યશસિ ચાભિરુચિર્વ્યસનં શ્રુતૌ પ્રકૃતિસિદ્ધમિદં હિ મહાત્મનામ્ ॥૨૨॥

વિપત્તિમાં ધૈર્ય, ઉન્નતિમાં ક્ષમા, સલામાં વાક્યાતુર્ય. યુદ્ધમાં
પરાક્રમ, કીર્તિમાં પ્રીતિ, અને શાસ્ત્રમાં દૃઢ આશક્તિ આ છ
ગુણો મહાત્મા પુરૂષો (સજ્જનો) માં જન્મથીજ હોય છે.

ઋકરુણત્વમકારણવિગ્રહઃ પરધને પરયોષિતિ ચ સ્પૃહા ।

સુજનબન્ધુજનેષ્વસહિષ્ણુતા પ્રકૃતિસિદ્ધમિદં હિ દુરાત્મનામ્ ॥૨૩॥

નિર્દયપણું વગર કારણે કળુયો, પરધનને પરસ્ત્રીમાં લાલસા સ્વજન
ને સજ્જન ઉપર દ્રેષ આ છ ગુણો દુર્જનમાં જન્મથીજ હોય છે.

રે રે ચાતક સાવધાનમનસા મિત્ર ક્ષણં શ્રૂયતા—

ગમ્મોદા બહવો હિ સન્તિ ગગને સર્વેઽપિ નૈકાદૃશાઃ ।

કેચિદ્વૃષ્ટિભિરાદ્ર્યન્તિ વસુધાં ગર્જન્તિ કેચિદ્વૃથા

યં યં પશ્યસિ તસ્ય તસ્ય પુરતો મા બ્રૂહિ દીનં વચઃ ॥૨૪॥

હે મિત્ર ! ચાતક, તું સાવધ મનથી માફ જરા
સાંભળ, આકાશમાં ઘણા મેઘ આવે છે પરંતુ તે સઘળા
એક સરખા નથી હોતા, કેટલાક પૃથ્વીને જળજળ કરી મૂકે
છે, અને કેટલાક તો ખાલી ગાળ્યા કરે છે. માટે તું જે જે
મેઘને દેખે તેની તેની આગળ દીનતાભર્યાં વચન બોલીશ

નહીં—અર્થાત્ જગતમાં બધા લોક ઠાતા હોતા નથી, તો માણસ જોઈને માગવું, નહીં તો મુંગા રહેવું તે ધણું સાફ છે.

વાંચ્છા સજ્જનસંગમે પરગુણે પ્રીતિર્ગુરૌ નમ્રતા

ચિદ્વાયાં ધ્યસનં સ્વયોષિતિ રતિર્લોકાપવાદાદ્યમ્ ।

ભક્તિઃશૂલિનિ શક્તિરાત્મદમને સંસર્ગમુક્તિઃ ક્ષલે—

ષ્વેતે યેષુ વસન્તિ નિર્મલગુણાસ્તેભ્યો નરેભ્યો નમઃ ॥ ૨૫ ॥

સત્સંગમાં ઇચ્છા, ખીજના ગુણોમાં પ્રીતિ, ગુરૂ (વડીલ) સાથે નમ્રતા, વિદ્યામાં વ્યસન, પોતાની સ્ત્રી ઉપર રતિ, લોકનિંદાથી ભય, ઇષ્ટદેવમાં ભક્તિ, મનોનિગ્રહમાં શક્તિ અને દુર્જનનો સંગ ન કરવો, આ નવ ગુણો જે પુરૂષોમાં હોય છે તેઓ નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

પ્રાણાઘાતાન્નિવૃત્તિઃ પરધનહરણે સંયમઃ સત્યવાક્યં

કાલે શક્ત્યા પ્રદાનં યુવતિજનકથામૂકભાવઃ પરેષામ્ ।

તૃષ્ણાસ્રોતો વિમદ્ગો ગુરુષુ ચ વિનયઃ સર્વભૂતાનુકમ્પા

સામાન્યઃ સર્વશાસ્ત્રેષ્વનુપહતવિધિઃ શ્રેયસામેષ પન્થાઃ ॥ ૨૬ ॥

જીવહિંસાથી નિવૃત્તિ, પરાયુ ધન હરવામાં સંયમ, સત્ય વચન, યોગ્ય સમયે શક્તિ અનુસાર દાન આપવું, અન્યની સ્ત્રીઓ સાથે વાતચિત ન કરવી, આશાને વશ રાખવી, વડિલ વર્ગ ઉપર વિનય અને પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા રાખવી આ આઠ માર્ગ કલ્યાણ માટે છે, અને તેને દરેક શાસ્ત્રે કપ્પલ રાખ્યાછે.

કો લાભો ગુણિસંગમઃ કિમસુખં પ્રાજ્ઞેતૈરઃ સંગતિઃ ।

કા હાનિઃ સમયચ્યુતિર્નિપુણતા કા ધર્મ તત્ત્વે રત્તિઃ ॥

કઃ શૂરો વિજિતેન્દ્રિયઃ પ્રિયતમા કાનુવ્રતા કિં ધનં ।

વિદ્યા કિં સુખમપ્રવાસગમનં રાજ્યં કિમાજ્ઞાફલમ્ ॥૨૭॥

આ સંસારમાં ખરો લાભ કયો ? ગુણીજનનો સમાગમ, દુઃખ કયું ? દુર્જનની સોખત, હાનિ કયી ? નકામો સમય ગાળવો, ડહાપણ કયું ? ધર્મનાં તત્વ જાણવામાં પ્રીતિ રાખવી તે, શૂરો કોણ ! જેણે ઇન્દ્રિયો જીતી તે. પ્રિયતમા કેને કહેવી ? જે સુખ કે દુઃખમાં અનુકૂળ હોય તે, ધન કયું ? વિદ્યા, સુખ કયું ! પ્રવાસમાં ન ફરવું પડે તે, રાજ્ય કયું ? આપણી આશા પ્રમાણે અમલ થાય તે.

ભૂતિર્નાચગદેષુ વિપ્રસદને દારિદ્ર્યકોલાહલો ।

નાશો હન્ત સતામસત્પથજુષામાયુઃ સમાનાં શતમ્ ॥

દુર્નીતિં તવ વીક્ષ્ય કોપદહનજ્વાલાજટાલોઽપિસન્ ।

કિં કુર્વે જગદીશ યત્પુનરહં દીનો મવાનીશ્વરઃ ॥ ૨૮ ॥

હે જગદીશ ? નીચને ઘેર ધન સંપત્તિ, અને વિદ્વાન પ્રાદાણ કે જે પાત્ર કહેવાય તેને ઘેર અનાજના પણ સાંસા, વળી સારા પુરૂષોનો નાશ, અને દુષ્ટ પુરૂષો કે જે લોકોને દુઃખ દેનારા છે તેમનો આયુષ્ય લાંબો, આવી તમારી ધંગધડા વગરની નીતિને જોઈને નખથી શિખા પર્યંત ક્રોધ ચઢે છે. છતાં હું શું કરું ? હું રહ્યો રાંક, અને આપ રહ્યા જગદીશ્વર-સત્તાધીશ.

અન્ધઃ સ એવ શ્રુતવર્જિતો યઃ શઠઃ સ એવાર્થિનિરર્થકોયઃ ।

મૃતઃ સ એવાસ્તિ યશો ન યસ્ય ધર્મે ન ધીર્યસ્ય સ એવ શોચ્યઃ ॥ ૨૯ ॥

આ સંસારમાં આંધળો તે છે કે જે શાસ્ત્ર ભણ્યો નથી. તેમ ખડો શઠ તો તેજ કે જેને ત્યાં સંપત્તિ છતાં યાચક પાછો જાય છે, વળી મુવો તેજ છે કે જેની કીર્તિ નાશ પામી છે. તેમજ શોક કરવા લાયક તે છે કે જેની બુદ્ધિ ધર્મમાં નથી.

मंगलाचरणम् ॥

शुद्धां ब्रह्म विचारसारपरममःद्यां जगद्व्यापिनीं ।
वीणापुस्तकधारिणीमभयदां जाड्यांधकारापहाम् ॥
हस्ते स्फाटिकमालिकां विदधतीं पद्मासने संस्थितां ।
वन्दे त्वां परमेश्वरीं भगवतीं बुद्धिप्रदां शारदाम् ॥
या कुन्देन्दुतुषारहारधवला या शुभ्रवस्त्रावृता ।
या वीणावरदण्डमंडितकरा या श्वेतपद्मासना ॥
या ब्रह्माच्युतशंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा वन्दिता ।
सा मां पातु सरस्वती भगवती निःशेषजाड्यापहा ॥
यं ब्रह्मायरुणेन्द्ररुद्र मरुतः स्तुन्वन्ति दिव्यैः स्तवैर् ।
वेदैः सांगपदक्रमोपनिषदैर्गायन्ति यं सामगाः ॥
ध्यानावस्थिततद्गतेन मनसा पश्यन्ति यं योगिनो ।
यस्यान्तं न विदुः सुरासुरागणा देवाय तस्मै नमः ॥
आदौ देवकिदेविगर्भजननं गोपीगृहे वर्धनं ।
मायापूतनबीवितापहरणं गोवर्धनोद्धारणम् ॥
कंसच्छेदनकौरवादिहननं कुंतीसुतापालनं ।
एतद्भागवतं पुराणकथितं श्रीकृष्णलीलामृतम् ॥
आदौ रामतपोवनाभिगमनं हत्वा मृगं कांचनं ।
वैदेहीहरणं जटायुमरणं सुग्रीवसंभाषणम् ॥
बालीनिग्रहणं समुद्रतरणं लंकापुरीदाहनं ।
पश्चात् रावणकुंभकर्णहननं एतच्छ्रीरामायणम् ॥

शिक्षा वचना ने.

सत्यं वदेत्
धर्मं चरेत्
कल्याणं कर्म कुर्यात्
प्रागुदयात्प्रबुध्येत
भगवंतमभिध्यायेत्
तद्गुणान्स्मरेत्
तन्नाम कीर्तयेत्
प्रतः प्रातः स्वायात्
धौते वाससी परिदध्यात्
न कञ्चरं धारयेत्
पितरौ चाभिबंदेत्
न तयोराज्ञामतिवर्तेत्
विद्यागुरुं विनयेत्
साधुषु स्निह्येत्
पापीषूदासीत्
सुखाषु मोदेत्
वीनेषु दयेत्
नितं ब्रूयात्
हितं ब्रूयात्

न परां कर्षायासूयेत्
न क्षुद्रैर्मैत्रीकुर्यात्
न परस्वं हरेत्
न कस्मैचिद्दुह्येत्
न कस्मैचित्कुर्वेत्
न कंचनावमन्येत
नानृतं वदेत्
नान्यदोषानुदीरयेत्
न कलहं जनयेत्
नात्मनं विकथ्येत्
न दत्तं पुनरादद्यात्
न वृथाशां जनयेत्
नाशुचिर्भूञ्जीत्
न पंक्तिभेदं जनयेत्
न विवां स्वपेत्
न द्यूतं चरेत्
नाश्लीलं कीर्तयेत्
स्वाध्यायं चरेत्
श्रीकृष्णाय नमः

